RESEARCH FOCUS
xalqaro ilmiy jurnali
hamkorligida

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/0910164

QR-kod maqolaning DOI sahifasini ochadi

SAHIFALAR
828–831

TIL
O‘zbek

IQTIBOS UCHUN
Karjaubaeva Roza Saodatdin qizi. Turizm iqtisodiyotini rivojlantirishning dolzarb masalalari va innovatsion yechimlar // «O‘zbekiston olima ayollarining mamlakat taraqqiyotiga qo‘shayotgan hissasi» mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari (Nukus, 2026-yil 9–10-oktyabr). – Nukus, 2026. – B. 828–831. – DOI: https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/0910164

TURIZM IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI VA INNOVATSION YECHIMLAR

Karjaubaeva Roza Saodatdin qizi
QDU Chimboy fakulteti stajyor-o‘qituvchisi
e-mail: karjaubaevar@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur tezisda turizm iqtisodiyotini rivojlantirishning nazariy asoslari, O‘zbekistonda turizm sohasining iqtisodiy ahamiyati, mavjud muammolar va ularni hal etishning innovatsion yo‘llari tahlil qilingan. Turizmning yalpi ichki mahsulot, bandlik, eksport tushumlari va hududiy rivojlanishga ta’siri, turizm klasterlari va raqamli texnologiyalarning o‘rni yoritilgan. Tadqiqot natijasida turizm xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: turizm iqtisodiyoti, turizm klasteri, destinatsiya, raqobatbardoshlik, raqamli turizm, investitsiyalar, bandlik, O‘zbekiston-2030.

Kirish (adabiyotlar sharhi)

Turizm bugungi kunda jahon iqtisodiyotining eng dinamik rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri bo‘lib, mamlakatlar iqtisodiy o‘sishining muhim manbaiga aylanmoqda. U valyuta tushumlarini ko‘paytirish, yangi ish o‘rinlari yaratish, kichik biznes va xizmatlar sohasini rivojlantirish hamda hududlar o‘rtasidagi iqtisodiy tafovutni kamaytirishda alohida o‘rin tutadi. O‘zbekiston boy tarixiy-madaniy me’rosi, ziyorat, ekologik va tog‘ turizmi salohiyati bilan ushbu sohani iqtisodiyotning strategik yo‘nalishlaridan biriga aylantirish imkoniyatiga ega. Jahon miqyosida 2025-yilda xalqaro turistlar soni taxminan 1,52 mlrd kishiga yetib, 2024-yilga nisbatan 4 foizga oshdi [6].

Me’yoriy-huquqiy jihatdan “Turizm to‘g‘risida”gi Qonun sohaning huquqiy asoslarini belgilab, turizm faoliyatini tartibga soladi va uni rivojlantirish uchun sharoit yaratadi [2]. “O‘zbekiston–2030” strategiyasida esa iqtisodiy o‘sish sur’atlarini oshirish, xizmatlar sohasini kengaytirish, investitsion muhitni yaxshilash va aholi bandligini ta’minlash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan [1]. 2025-yil noyabrida qabul qilingan PF-217-son Farmon va PQ-348-son Qaror turizmni iqtisodiyotning strategik sektori sifatida e’tirof etib, 2030-yilgacha turizmning YaIMdagi ulushini 3,5 foizdan 7 foizga, xorijiy turistlar sonini yiliga 20 million kishigacha oshirish vazifasini belgiladi [3, 4].

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, turizm iqtisodiyotiga oid tadqiqotlarda turistlar oqimi, infratuzilma va marketing masalalari ko‘proq o‘rganilgan bo‘lsa, turizm tarmog‘ining iqtisodiy samaradorligini baholash, uning tarmoqlararo ta’sirini aniqlash hamda innovatsion va raqamli yechimlarni joriy etish masalalari yetarlicha tizimlashtirilmagan. Bu mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqotning maqsadi — turizm iqtisodiyotini rivojlantirishning dolzarb masalalarini aniqlash va ularni hal etishning innovatsion yo‘llarini asoslashdan iborat. Vazifalar: turizmning iqtisodiy ahamiyatini tahlil qilish; sohani rivojlantirishga to‘siq bo‘layotgan omillarni aniqlash; turizm xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish bo‘yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish.

Iqtisodiy nuqtai nazardan turizmning ko‘paytirish samarasi (multiplikator effekti) yuqori bo‘lib, turizm sohasida yaratilgan har bir ish o‘rni transport, savdo, qishloq xo‘jaligi, hunarmandchilik, qurilish va umumiy ovqatlanish kabi tegishli tarmoqlarda qo‘shimcha bandlikni va daromadni yuzaga keltiradi [7,12]. Shu sababli turizm nafaqat mustaqil tarmoq, balki butun iqtisodiyotni harakatga keltiruvchi omil sifatida qaraladi.

Materiallar va uslublar

Tadqiqotda me’yoriy-huquqiy hujjatlar, ilmiy nashrlar va turizm sohasiga oid rasmiy statistik ma’lumotlar o‘rganildi. Ishda tahlil va sintez, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, iqtisodiy-statistik guruhlash, dinamik qatorlar tahlili hamda mantiqiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Turizm sohasi ko‘rsatkichlari xalqaro tajriba bilan qiyosan o‘rganildi.

Natijalar

Statistik ma’lumotlar tahlili O‘zbekiston turizmi so‘nggi yillarda yuqori sur’atlarda o‘sganini ko‘rsatadi: 2025-yilda mamlakatga qariyb 12 million xorijiy sayyoh tashrif buyurgan bo‘lib, bu 2016-yilga nisbatan salkam 6 barobar ko‘p; turizm xizmatlari eksporti esa 4,8 mlrd AQSH dollariga yetib, shu davrda 11 barobar oshgan [15]. Shunga qaramay, 2030-yilgacha belgilangan maqsadlarga erishish uchun turistlar oqimining ko‘payishi bilan birga, bir turist hisobiga tushadigan daromadni oshirish va tarkibiy muammolarni hal etish zarur.

Tadqiqot natijalari turizm iqtisodiyotini rivojlantirishda bir qator dolzarb masalalar mavjudligini ko‘rsatdi. Birinchidan, turistik mahsulotlar assortimenti hali asosan madaniy-tarixiy yo‘nalishlarga tayanib qolmoqda, ekoturizm, gastronomik, tibbiy, MICE va agroturizm kabi yo‘nalishlar yetarlicha rivojlanmagan. Bu turistlarning mamlakatda bo‘lish muddatini va bir turist hisobiga to‘g‘ri keladigan xarajatni oshirishga to‘sqinlik qiladi. Destinatsiya raqobatbardoshligi esa resurslar, boshqaruv va xizmat sifati uyg‘unligiga bog‘liqdir [8].

Ikkinchidan, turistik infratuzilma, ya’ni mehmonxona fondi, transport logistikasi va xizmat ko‘rsatish sifati hududlar kesimida notekis rivojlangan. Natijada turistik oqim asosan bir necha mashhur shaharlarda to‘planib, boshqa hududlarning iqtisodiy salohiyati to‘liq ishga tushmayapti.

Uchinchidan, malakali kadrlar, xususan xorijiy tillarni biladigan va zamonaviy servis standartlarini egallagan mutaxassislar yetishmasligi xizmat sifatiga ta’sir ko‘rsatmoqda.

To‘rtinchidan, raqamli texnologiyalarning, ya’ni onlayn bron qilish tizimlari, elektron to‘lovlar, mobil ilovalar, virtual sayohat va ma’lumotlar tahlili vositalarining turizmda qo‘llanilishi turistik xizmatlar sifatini oshirish, marketing xarajatlarini kamaytirish va xalqaro bozorda mamlakat imidjini mustahkamlashga katta imkoniyat yaratadi [11].

DOI 10.66073/ReFocus-Conf/0910164

Beshinchidan, turizm klasterlarini shakllantirish orqali davlat, biznes va ilm-fan hamkorligini kuchaytirish, hududlarda yagona turistik mahsulot yaratish va resurslardan samarali foydalanish mumkin [13].

Turizm iqtisodiyotining samaradorligini baholashda bir qator ko‘rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiq: turistlar soni va ularning o‘rtacha bo‘lish muddati, bir turistning o‘rtacha xarajati, turizm eksporti hajmi, mehmonxonalarning bandlik darajasi, turizm sohasida band bo‘lganlar soni hamda turizmning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi [5]. Bu ko‘rsatkichlarning dinamik tahlili sohaning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, hududiy rivojlanish siyosatini asoslash imkonini beradi.

Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, turizmda yuqori natijalarga erishgan mamlakatlar yagona destinatsiya brendini shakllantirish, vizalarni soddalashtirish, sifat standartlarini joriy etish va turistik ma’lumotlarni raqamli tahlil qilishga katta e’tibor qaratadi. Ushbu tajribani [7, 8] milliy sharoitga moslashtirib qo‘llash O‘zbekiston turizmining raqobatbardoshligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, hududlarda turistik marshrutlarni tarmoqlashtirish va mavsumiylik ta’sirini kamaytiruvchi chora-tadbirlarni amalga oshirish daromadlarning barqarorligini ta’minlaydi.

Shu bilan birga, turizmni rivojlantirishda barqarorlik tamoyiliga rioya qilish, ya’ni tabiiy resurslar va madaniy me’rosni muhofaza qilish, ekologik yukni me’yorda ushlab turish va mahalliy aholining manfaatlarini hisobga olish uzoq muddatli iqtisodiy samaradorlikning muhim sharti hisoblanadi [14]. Pandemiyadan keyingi tiklanish turizm sohasining tashqi shoklarga sezgirligini ko‘rsatdi [9, 10]. Shu bois O‘zbekiston tashabbusi bilan BMT Bosh Assambleyasi 2027-yilni Xalqaro barqaror va yashovchan turizm yili deb e’lon qilgani sohada barqarorlik tamoyilining ustuvorligini tasdiqlaydi [15].

Moliyaviy jihatdan turizm sohasiga investitsiyalarni jalb etish uchun qulay biznes muhitini yaratish, soliq va kredit imtiyozlarini takomillashtirish, shuningdek, kichik mehmon uylari, hunarmandchilik ustaxonalari va oilaviy turizm obyektlarini qo‘llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi. Aynan kichik va o‘rta biznes turizm xizmatlarining xilma-xilligini ta’minlab, mahalliy aholi daromadlarini oshiradi va qishloq hududlarida iqtisodiy faollikni kuchaytiradi.

Tahlillar turizm sohasida davlat siyosati va biznes manfaatlarining uyg‘unlashuvi, ilmiy tadqiqotlar natijalariga asoslangan rejalashtirish hamda monitoring tizimining mavjudligi sohaning barqaror o‘sishi uchun hal qiluvchi omil ekanini ko‘rsatdi. Shuning uchun turizm statistikasini yuritish, ma’lumotlar bazalarini yaratish va iqtisodiy-matematik modellashtirish usullarini keng qo‘llash zarur.

Xulosa va tavsiyalar

Xulosa qilib aytganda, turizm O‘zbekiston iqtisodiyotining istiqbolli va tarmoqlararo ta’siri yuqori bo‘lgan yo‘nalishi bo‘lib, uni rivojlantirish iqtisodiy o‘sish, bandlik va hududiy rivojlanishni ta’minlaydi. Sohaning raqobatbardoshligini oshirish maqsadida quyidagilar tavsiya etiladi:

DOI 10.66073/ReFocus-Conf/0910164

1) turistik mahsulotlarni diversifikatsiya qilish, ekoturizm, gastronomik, tibbiy va agroturizm yo‘nalishlarini rivojlantirish;

2) hududlarda turistik infratuzilmani, transport logistikasi va xizmat sifatini yaxshilash;

3) turizm klasterlarini shakllantirish va davlat-xususiy sheriklikni kengaytirish;

4) raqamli texnologiyalar va elektron xizmatlarni keng joriy etish;

5) soha uchun malakali kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish va xalqaro standartlarni joriy etish;

6) turizmni barqarorlik tamoyillari asosida rivojlantirish va ilmiy tadqiqotlar natijalarini amaliyotga tatbiq etish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi PF-158-son Farmoni bilan tasdiqlangan «O‘zbekiston–2030» strategiyasi.

2. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 18-iyuldagi O‘RQ-549-son “Turizm to‘g‘risida”gi Qonuni.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 18-noyabrdagi PF-217-son “Ekologiya va turizm sohalarida aholi talablariga tezkor javob bera oladigan boshqaruv tizimini yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni.

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 19-noyabrdagi PQ-348-son “O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi faoliyatini tashkil etish va turizm sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori (2026-yil 30-apreldagi PQ-161-son Qaror bilan kiritilgan o‘zgartirishlar bilan). – https://lex.uz

5. UN Tourism. International Tourism Highlights, 2025 Edition. – Madrid: World Tourism Organization (UN Tourism), 2026. – www.unwto.org

6. UN Tourism. World Tourism Barometer, January 2026. – Madrid: UN Tourism, 2026. – www.unwto.org

7. OECD. OECD Tourism Trends and Policies 2024. – Paris: OECD Publishing, 2024.

8. World Economic Forum. Travel & Tourism Development Index 2024. Insight Report. – Geneva: WEF, 2024.

9. Gössling S., Scott D., Hall C.M. Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19 // Journal of Sustainable Tourism. – 2021. – Vol. 29, No. 1. – P. 1–20.

10. Sigala M. Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research // Journal of Business Research. – 2020. – Vol. 117. – P. 312–321.

11. Buhalis D., Leung D., Lin M. Metaverse as a disruptive technology revolutionising tourism management and marketing // Tourism Management. – 2023. – Vol. 97. – Art. 104724.

12. Research on the development prospects of Uzbekistan tourism market economy // Economics and Innovative Technologies. – 2024. – Vol. 12, No. 1. – DOI: 10.55439/EIT/vol12_iss1/i27. [mualliflarni DOI sahifasidan qo'shing]

13. The impact of tourism on the economy of Uzbekistan // Green Economy and Development. – 2025. – Vol. 3, No. 5. – DOI: 10.5281/zenodo.15546151. [mualliflarni DOI sahifasidan qo'shing]

14. Innovative pathways for advancing sustainable tourism in Uzbekistan // Green Economy and Development. – 2025. – Vol. 3, No. 9. – DOI: 10.5281/zenodo.17513716. [mualliflarni DOI sahifasidan qo'shing]

15. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Butunjahon turizm kuni munosabati bilan turizm sohasi xodimlariga tabrigi, 2026-yil 27-sentyabr. – https://president.uz

DOI 10.66073/ReFocus-Conf/0910164